

Det kongelige landbruksdepartement
Postboks 8007 Dep

0030 OSLO

Landbruksdepartementet	
Saksnr.: 2003 / 03127 - 113	Doknr.:
Mottatt: 07 JUL 2004	ASR/UR
Saksbeh.: EDA	Ark.: 440
Kopi:	Avskr.:

Vår ref.
04/935-3/N-600//GEHA

Dykkar ref.

Dato:
05.07.2004

Melding om vedtak i Kvam heradsstyre 22.06.04 Sak 072/04

NOU 2003:26 Odelslova - høyring

Vedtak:

Kvam herad er samd med **fleirtalet** i odelslovsutvalet, og støttar at deira framlegg til lovendingar vert vedtekne med eitt unntak; odelskrinsen bør reduserast til berre å gjelda born av foreldre som har eigd eigedomen med odelsrett.

Utskrift av sak 072/04 HST følger vedlagt

Med helsing
Kvam herad

Gerd Haugland
Arkivleiar

Kopi til:
Gunnar Dolve

Kvam herad

Sakspapir

SAKSGANG			
Styre, utval, komite m.m.	Møtedato	Saksnr	Sakshands.
Kvam heradsstyre	22.06.04	072/04	GDOL

Avgjerd av: Saksh.: Gunnar Dolve	Arkiv: N-600 Objekt:	Arkivsaknr 2004000935
-------------------------------------	-------------------------	--------------------------

Høyring - Odelslova NOU 2003: 26

Samandrag:

Landbruksdepartementet har sendt ut høyringsframlegg, NOU 200:26 i samband med at eit utval har vurdert innhaldet i odelslova, og om heile lova bør avviklast. Odelslova vart sist endra i 2001 frå å gjelda eigedomar med 10 daa til å gjelda eigedomar med 20 daa, og er no føreslegen endra på nytt. Utvalet har vurdert ei rekkje moment, og kome med ein del endringsframlegg. Mellom anna gjeld dette arealgrensa for odelseigedomar, om odelskrinsen skal innskrenast, om bo- og driveplikta skal vidareførast i dagens form og om tidsfristen for å løysa ein eigedom på odel skal reduserast.

Høyringsframlegget kan lesast på : www.odin.dep.no/ld/norsk/aktuelt/index-b-n-a.html

Rådmannen legg saka fram med tre vedtaksalternativ.

Rådmannen sitt framlegg til vedtak:

Alternativ 1:

Kvam herad meiner at **odelslova bør opphevast**, avdi den hindrar fri omsetnad av landbrukseigedomar. Dette meiner me skiplar ei positiv nærings- og busetnadsutvikling i landbrukskommunane.

Alternativ 2:

Kvam herad er samd med **fleirtalet** i odelslovsutvalet, og støttar at deira framlegg til lovendingar vert vedtekne med eitt unntak; odelskrinsen bør reduserast til berre å gjelda born av foreldre som har eigd eigedomen med odelsrett.

Alternativ 3:

For Kvam herad vil det ha stor verknad at arealgrensa for odelseigedom vert endra. Under halvparten av det som har vore rekna som landbrukseigedomar vil vera odlingsjord etter fleirtalet sitt framlegg. **Mindreatalet** sitt framlegg vert difor støtta på dette punktet; altså at arealgrensa som hovudregel bør vera 30 dekar. Vidare er det ynskjeleg at bu- og driveplikt framleis vert heimla i odelslova.

22.06.04 Kvam heradsstyre

Framlegg frå Dagfinn Vik, Frp:

Som rådmannen sitt framlegg til vedtak, Alt I.

Framlegg frå Harald Kjosås, KrF:

Som rådmannen sitt framlegg til vedtak, Alt II.

Framlegg frå Vigdis Håland, Ap:

Som rådmannen sitt framlegg til vedtak, Alt III.

Røysting:

Framlegget frå Dagfinn Vik, Frp, fekk 2 røyster og fall.

Framlegget frå Harald Kjosås, KrF, fekk 16 røyster og vart vedteke.

Framlegget frå Vigdis Håland, Ap, fekk 11 røyster.

HST-072/04 Vedtak:

Kvam herad er samd med **fleirtalet** i odelslovsutvalet, og støttar at deira framlegg til lovendingar vert vedtekne med eitt unntak; odelskrinsen bør reduserast til berre å gjelda born av foreldre som har eigd eigeiendomen med odelsrett.

Saksopplysninger:

Denne saksutgreiinga er i stor grad utarbeidd ved at det er gjort utdrag frå NOU 2003:26 - Om odels- og åsetesretten, og dette er henta digitalt frå Landbruksdepartementet sine nettsider. Denne NOUen er skriven på bokmål, og difor vert også store delar av denne kommunale saksutgreiinga på bokmålstekst. Me set alle sitat i kursiv, for å skilja desse frå sakshandsamaren sine vurderingar. Høyringsfristen er 1. juli 2004.

.....

Utvalgets oppnevning

Odelslovutvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 21. september 2001 for å evaluere virkninger av og fremme forslag til endringer i odelsloven. Bakgrunnen for opprettelsen av Utvalget fremgår av St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Innst. S. nr. 167 (1999-2000).

.....

Utvalgets mandat

Utvalget skal etter Innst. S. nr. 167 (1999-2000) særlig vurdere:

- *om kretsen av odelsberettigede bør innskrenkes.*
- *om løsningsfristen bør bli kortere.*
- *virkningene av odelslovens regler for kvinners situasjon i landbruket.*

Videre ber departementet om at utvalget vurderer:

- *om odelsloven medfører en konservering eller «lukking» av landbruksnæringen,*
 - *hvordan odelsloven innvirker på lokalt eierskap,*
 - *hvordan odelsloven påvirker bosettingen,*
 - *om det er mulig å utforme en formålsbestemmelse i odelsloven, særlig med bakgrunn i ønsket om å tydeliggjøre kriteriene for vurdering av søknader om odelsfrigjøring og om fritak fra bo- og driveplikt, jf. §§ 27 - 33,*
 - *hvilke eiendommer som ut fra sitt ressursgrunnlag skal være odlingsjord, jf. odelsloven §§ 1 og 2 (størrelse og rasjonalitet i lys av moderne landbruksdrift), og*
-

Tilleggsmandat

Ved statsråd Lars Sponheims brev av 2. april 2003 ble Utvalget gitt følgende tilleggsmandat:

«Det fremgår av mandatet at utvalget skal vurdere odelslovens virkninger i forhold til ulike sider av landbruksnæringen og distriktene, herunder de landbrukspolitiske mål nedfelt i Innst. S. nr. 167 (1999-2000). Jeg mener det er naturlig at utvalget også avveier disse vurderingene og kommer med en samlet anbefaling vedrørende spørsmålet om odelsloven, med unntak av åsetesretten, bør opprettholdes eller avvikes. Mandatet for Odelslovutvalget utvides derfor til å omfatte dette spørsmålet.»

.....

Landbrukspolitiske problemstillinger

I dag omsettes anslagsvis 20 prosent av landbrukseiendommene utenfor familien, men andelen er økende. Videre overtas i underkant av 40 prosent av gårdsbrukene av den best odelsberettigede. Dette skyldes trolig først og fremst at inntjeningen i landbruket har gått ned, men også at de odelsberettigede i større grad enn tidligere velger ut fra egne interesser. I den forbindelse er det nok større aksept fra familie og lokalsamfunn i dag enn tidligere for at den odelsberettigede skal kunne velge bort landbruksyrket til fordel for noe annet. Videre spiller antakelig fraværet av fagmiljø samt lite ferie og fritid en ikke ubetydelig rolle for rekrutteringen, særlig til husdyr- og heltidsbruk.

Resultatet er uansett at de fleste landbrukseiendommene ikke går over til den best odelsberettigede, men til andre eiere som i de fleste tilfellene må antas å ha større interesse for faget. Slik sett rekrutteres nye gårdbrukere i stadig større grad blant personer som ikke har best odelsrett og personer uten odelsrett. Uavhengig av foranstående er det likevel interessant å merke seg at det blant landbruksskoleelevene er vesentlig større interesse for å overta gårdsbruk blant dem som faktisk har i utsikt å gjøre dette (odelsbarna), enn blant dem som ikke er i denne situasjonen.

Videre er odelsretten fortsatt positiv for den som skal forberede seg på en fremtidig karriere som bonde, i og med at odelsretten gir ham/henne «sikkerhet» for at vedkommende en gang får overta eiendommen. Dette gjelder særlig for kvinner som ønsker å overta gården, jf. ovenfor under punkt 5.5.3. Utvalget vil i den forbindelse bemerke at odelsloven kan ha relativt stor betydning for den som ønsker å overta eiendommen, mens den ser ut til å ha mindre betydning for den som ikke ønsker å overta.

Mange steder i landet er det ikke tilstrekkelig med landbrukseiendommer for alle interesserte kjøpere. Når situasjonen er slik, er det relevant å spørre om odelsretten har negativ innvirkning på rekrutteringen til landbruksnæringen. Innledningsvis skal det understrekes at også de odelsberettigede er potensielle rekrutterer til landbruksnæringen. Dette er svært ofte personer som både har interesse for og erfaring med landbruk, men engasjement og kunnskaper varierer naturligvis fra person til person. Odelsretten i seg selv er således ikke til hinder for rekruttering til landbruksnæringen. I mange tilfeller vil odelsretten være en spore til å overta både eiendommen og driften, og således virke positivt for rekrutteringen. Det er når odelsretten aktivt eller passivt gjøres gjeldende for å få hånd om en eiendom som den odelsberettigede overtaker planlegger å nytte til annet enn landbruksdrift eller ikke har planer om å drive selv, og det finnes andre som kunne tenke seg å drive eiendommen, man kan si at bruken av odelsretten har hatt negativ innvirkning på rekrutteringen. Når den odelsberettigede overtaker driver eiendommen selv, kan det vanskelig hevdes at rekrutteringen har vært skadelidende, uavhengig av om overtakelsen er motivert ut fra lyst eller plikt.

Hvor stor andel av landbrukseiendommene/driftsenhetene er odelsjord?

Det er noe uklart hvor mange landbrukseiendommer vi har i Norge, og det er videre usikkert hvor stor andel av disse som er odelsjord. Det foreligger imidlertid eksakte tall for driftsenheter som søker produksjonstilskudd, slik at det er god oversikt over gårdsbruk med næringsinntekt fra jordbruk.

Det fremgår av NILF-rapport 2000:4 «Slekter kommer, slekter går» side 18 at:

«Av de 9.000 driftsenhetene som ble overtatt i løpet av 4-årsperioden 1995-99, ble 23 prosent overtatt uten odelsrett. Ikke uventa er det en større del av de minste bruka som blir omsatt på det frie markedet. Sammenliknet med tilsvarende undersøkelse gjennomført i 1992, ble 15 prosent av bruka overtatt uten odelsrett. (Statistisk sentralbyrå 2000)».

Ved jordbrukstillingen i 1999 var det 70.740 driftsenheter i jordbruket. Av disse er det lagt til grunn at det var odelsrett til ca. 77 prosent av de 69.959 eiendommene som ble drevet av personlig bruker (eier eller forpakter). Det innebærer at det ut fra de foreliggende tallene var odelsrett til ca. 76 prosent av alle eiendommer som mottok produksjonstilskudd i 1999. Herunder var ca. 11 prosent av brukene overtatt av odelsberettiget uten best odelsrett. Dette viser at ca. 65 prosent (eller nærmere 2/3) av driftsenhetenes eiere i 1999 var best odelsberettiget på overtakelsestidspunktet.

Av det totale antall landbrukseiendommer er andelen odelsjord trolig lavere enn 76 prosent. Det vises særlig til at en stor andel av eiendommene med rundt 20 dekar jordbruksareal har tapt sin status som odelsjord ved endringen av odelsloven § 2 og på grunn av de senere års utvikling i rettspraksis. Antallet overdragelser til personer med odelsrett har ellers vært jevnt synkende siden 1970.

Bidrar odelsretten til at landbruket blir en «lukket næring»?

I mange sammenhenger er det snakk om at landbruket bør tilføres «friskt blod». I denne kategorien omfattes neppe odelsberettigede eller andre som har vokst opp på gård, men som ikke har best odelsrett eller på annet vis i utsikt å overta en familiegård. Disse har oftest en bakgrunn som samsvarer med den de best (odels)berettigede har. Ytterligere kan det spørres om personer som ikke er fra gård, men som har vokst opp på landsbygda, deltatt i gårdsarbeid fra barnsben av og slik sett er «sosialisert» inn i næringen, representerer «friskt blod» i landbruket.

Blant dem som etterspør landbrukseiendom utenfor familien, foreligger det så vidt Odelslovutvalget kan se ikke tall for hvor mange som er oppvokst på gård og hvor mange som rekrutteres fra andre miljøer. Trolig har en stor andel av etterspørerne tilknytning til landbruket gjennom oppvekst på gård eller i tilknytning til gård. Dette gjør det svært vanskelig å gi et fornuftig svar på om odelsretten er til hinder for «friskt blod» i landbruket.

Odelslovutvalget legger til grunn at investeringer i og drift av gården vanligvis er uavhengig av om det er eierens eldste eller et yngre barn som skal overta. En gårdbruker vil i alminnelighet ikke skille mellom barna i så måte, det avgjørende er om eiendommen skal bli i (nærmeste) familie eller selges ut. Det vil således først og fremst være familiesituasjonen og ikke odelsretten som eventuelt har betydning for drift og investeringer.

Odelslovutvalget har merket seg at odelsberettigede brukere oftere har landbruksutdanning enn brukere som ikke har odelsrett til den eiendommen de driver. Odelsberettigede brukere har dessuten lengre landbruksutdanning enn de øvrige brukerne. Det er uklart hva som er bakgrunnen for denne forskjellen, og forklaringen er nok sammensatt, jf. blant annet punkt 5.6 nedenfor om rekruttering til landbruksyrket. Det er imidlertid ikke grunnlag for å anta at odelsretten alene har noen bevisst betydning ved de odelsberettigede brukernes valg om skolering og overtakelse. Trolig er det først og fremst den rene landbruksinteressen som står sentralt. Fra den potensielle overtakerens side kan det likevel være et tilleggsmoment at odelsretten anses å sikre forutsigbarhet for den som ønsker å overta, og slik sett indirekte har betydning for dennes bestemmelse om å skolere seg med sikte på overtakelse av gården. Motsatt kan det være slik at den som ikke har sikkerhet for at han/hun får overta eller på

annen måte få tak i landbrukseiendom, heller ikke i like stor grad tar sjansen på å bruke tid og ressurser på landbruksfaglig skolering.

Odelslovutvalget konstaterer videre at det oftere er positiv næringsinntekt og høyere næringsinntekt på bruk som drives av odelsberettigede brukere, enn på bruk som drives av ikke odelsberettigede brukere. Det er vanskelig å trekke noen absolutte konklusjoner om hva som er bakgrunnen for disse forskjellene. En nærliggende forklaring kan være at odelsberettigede brukere har bedre landbruksfaglig skolering enn ikke odelsberettigede brukere, jf. punkt 5.2.2 ovenfor. Andre årsaker kan være en rimelig inngangspris til landbruksyrket som følge av nærhet til overdrager eller oppvekst og arbeid på eiendommen, med videre. Heller ikke på dette punktet er det sannsynlig at odelsretten har noen stor betydning for driften av eiendommen, men det er ikke utenkelig at den kan ha en psykologisk virkning for den som ser gården som en slektseiendom og arbeider og planlegger for at også etterkommerne skal kunne nytte eiendommen som arbeids- og bosted.

Når det i dag spørres om odelsrettens betydning for å få flere kvinner inn som eiere og drivere av landbrukseiendommer, er det nærliggende å reflektere over hva situasjonen ville bli dersom odelsretten ble opphevet. Svaret er ikke uproblematisk. Men Utvalget mener - de mange usikkerhetsfaktorer til tross - at jenter da lettere ville tape i konkurransen med yngre brødre om overtagelse av foreldrenes eiendom. Odelsretten står der som rettighet, og selv om denne ikke blir benyttet på en slik måte at rettsapparatet blir trukket inn, vil den i familiesituasjonen der eiendommens fremtid skal klarlegges, ha en betydelig motstandskraft overfor tradisjonell eller situasjonsbetinget argumentasjon for at en gutt bør overta. Utvalgets konklusjon er derfor at i et likestillingsperspektiv spiller odelsretten fremdeles en viktig rolle for det mål å styrke kvinneandelen i landbruket.

Utvalgets flertall er klar over at odelsloven gir enkelte uønskede virkninger. Det avgjørende etter flertallets syn, er imidlertid at odelsloven utvilsomt gir flere og tyngre samfunnsmessig gunstige effekter, enn ulemper. Det vises særlig til de sosiokulturelle verdiene i tilknytning til de holdninger og langsiktige målsettinger som preger yrkesutøverne i landbruket, herunder i relasjon til spørsmålet om likestilling og bedre landbruksdrift. Videre vil Utvalgets flertall peke på at de uheldige virkningene av odelsloven, slik den fremstår i dag, vil bli vesentlig redusert ved de endringene som Utvalget har foreslått.

Konkrete forslag til lovendringer

For det tilfelle at odelsretten opprettholdes, har Odelslovutvalget fremmet en rekke forslag til lovendringer. Dette er i stor grad forslag til modernisering av loven for å bringe den i samsvar med dagens landbrukspolitiske mål og praktiske behov. I den forbindelse nevnes særlig:

- økning og klargjøring av grensen for hvilke eiendommer som er odlingsjord, forkortelse av den alminnelige løsningsfristen til seks måneder,
- adgang til å kreve at de odelsberettigede innen to måneder tar standpunkt til om de ønsker å overta eiendommen, og i motsatt fall, adgang for eieren til å avhende eiendommen uten at den senere kan løses av de odelsberettigede,
- innføring av full likestilling mellom kjønnene, uavhengig av fødselsdato, samt som hovedregel mellom adoptivbarn og barn født innenfor og utenfor ekteskap. Kf. dog merknadene til § 78 nedenfor under punkt 6.15.1,
- åpning for at samboende skal kunne samodde og at også samboende skal være beskyttet ved den odelsberettigedes død,

- utvidelse av adgangen til å nekte odelsløsning hvor dette vil virke urimelig, herunder i situasjoner hvor samiske rettstradisjoner gjør seg gjeldende.

I tillegg har Utvalget fremmet en rekke forslag til forenklinger og klargjøringer av loven for å oppnå en høyere grad av forutberegnelighet samt prosessbesparelser.

Mindretallets forslag

Utredningen er enstemmig for så vidt angår de spørsmål som er innen det opprinnelige mandats rammer bortsett fra på tre punkter:

- i. Et flertall vil høyne arealkravet for odlingsjord slik at det som hovedregel kreves 50 dekar dyrket jord eller 1000 dekar produktiv skog, mens et mindretall foreslår at grensen settes ved 30 dekar eller 500 dekar produktiv skog.
- ii. Et mindretall vil beskjære odelskretsen, slik at odelsberettiget er bare barn av foreldre som har eiet eiendommen med odelsrett.
- iii. Fire medlemmer mener at bo- og drivepliktreglene fortsatt bør ha sin hjemmel i odelsloven. De øvrige mener at reglene bør plasseres i konsesjonsloven.

I spørsmålet om odelsretten bør opprettholdes, har Utvalget delt seg. Flertallet er av den oppfatning at odelsretten bør bestå. Et mindretall anbefaler at den avvikles.

Høyringsframlegget kan lesast på : www.odin.dep.no/ld/norsk/aktuelt/index-b-n-a.html

Vurdering:

Odelslova vart sist endra i 2001 frå å gjelda eigedomar med 10 daa til å gjelda eigedomar med 20 daa, og er no føreslegen endra på nytt. Gjennomsnittleg storleik på landbrukseigedom i Kvam er 38 daa dyrka jord og 230 daa produktiv skog. Det vil vera vesentleg fleire eigedomar som ikkje lengre er odelseigedomar i Kvam, dersom grensa vert endra til 50 daa, enn om den vert endra til 30 daa. Me kjenner ikkje det eksakte talet, men avdi det eine alternativet ligg under og det andre over gjennomsnittstorleiken i kommunen, tyder dette på at det vil vera omlag 200 odelseigedomar att i Kvam dersom grensa vert endra til 50 daa dyrka jord. Det var i 1989 (jordbruksteljinga) 629 landbrukseigedomar i Kvam.

Kor det er ynskjeleg eller ikkje at ein eigedom er underlagt odelslova sine reglar, vil avhenga av politisk syn. Det er grunn til å tru at fleire eigedomar vil verta selde på den opne marknaden dersom dei ikkje lengre er odlingsjord. Dette kan gje grunnlag for at eigarar med nye syn på drift og utvikling av landbrukseigedomar "slepp til". Kor vidt dette vert sett på som positiv eller negativ for samfunnet generelt og busetnads- og sysselsetjinga i bygdene spesielt, avheng av politisk ståstad. Odelslova avgrensar handlefridomen til dei som eig eller kan koma til å eiga ein odelseigedom. Utvalet som står bak NOUen er likevel samde om at dei positive konsekvensane er vesentlegare enn dei negative. Dei ynskjer difor at lova skal vidareførast med ein del endringar.

Bu- og driveplikt er knytt til om ein eigedom er odlingsjord eller ikkje. Dei eigedomane som etter ei lovending ikkje lengre er odelseigedomar, vil soleis kunna verta fritidseigedomar, sjølv om dei i vår målestokk har vorte rekna som gardsbruk med ein gjennomsnittstorleik, og fram til no har gjeve inntektsgrunnlag for ein familie og ein tilsvarande busetnadsverknad. Kor vidt dei vert nytta til fritids- eller bustadeigedomar dersom dei vert fritt omsetjelege er vanskeleg å seia på førehand.

Rådmannen legg til grunn at det kan vera ulike politiske synsvinklar i denne saka, og legg
difor fram saka med tre ulike vedtaksalternativ, alt frå at lova bør opphevast til at lova i stor
grad bør vidareførast.